

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Suomen tuomariliitto ry:n lausunto arviomuistiosta lautamiesten korvaamisesta (OM 2025:21)

Viite: VN/26537/2023

1. Lautamiesjärjestelmän lakkauttaminen ja korvaavat tuomioistuinrakenteet

Suomen Tuomariliitto kannattaa lautamiesjärjestelmästä luopumista. Tuomariliitto huomauttaa, että lautamieskokoonpanossa oikeudellinen harkinta jää lainoppineelle tuomarille. Lautamiehen rooli on passiivinen, ja he käytännössä joko hyväksyvät tai hylkäävät tuomarin heille perusteleman ja esittelemän ratkaisuehdotuksen. Tämä asetelma ei luo asianosaisille parempaa oikeusturvaa.

Asian esittelyyn ja perusteluun lautamiehille käytetty aika on pois tuomarin todelliseen juridiseen harkintaan käyttämästä ajasta ja heikentää ratkaisujen laatua. Pahimmillaan lautamiesten kanssa käytävät polveilevat, lähes aina muuhun kuin ratkaisun kannalta olennaisiin seikkoihin ajautuvat päätösneuvottelut eivät ole pelkkää ajanhukkaa, vaan aiheuttavat todellisen riskin siitä, että olennaisia asioita jää tuomarilta huomaamatta itse ratkaisun valmistelussa.

Parhaimmillaan lautamiehet saattavat avustaa tuomaria ottamalla kantaa tuomarin täsmentämiin ja esittelemiin yksittäisiin näytönarviointikysymyksiin.

Yhteenvedo edellä lausutusta on se, ettei lautamieskokoonpano vahvista asianosaisten oikeusturvaa millään tavalla.

Keskustelu kokoonpanosäännöksistä tulisi irrottaa lautamiesjärjestelmästä käytävästä keskustelusta, koska lautamiesjärjestelmästä on joka tapauksessa luovuttava.

Lautamiesten valintatapa ei täytä tuomarin riippumattomuudelle asetettavia vaatimuksia eikä järjestelmä ole edellä selostetulla tavalla oikeudenkäynnin asianosaisten oikeusturvan kannalta perusteltu.

Kärjistetyksi voitaneen todeta, että vakavien ja tulkinnallisesti vaikeiden rikosasioiden ratkaiseminen kuuluu koulutetuille tuomareille – kuten vakavan sairauden hoito lääkärille, ei odotushuoneen kanssapotilaille.

Kuten arviomuistiossakin todetaan, lautamieskokoonpanossa käsiteltävien asioiden siirtämisellä kahden tuomarin kokoonpanoon voi arvioida olevan *vähintäänkin neutraali vaikutus oikeusturvaan* – etenkin silloin, kun ratkaisijoina toimii kaksi käräjätuomaria. Se, mikä mahdollisesti menetetään ratkaisijoiden määrässä, korvautuu heidän koulutuksellaan ja kokemuksellaan. Tämän vuoksi voidaan myös valtiosääntöoikeudellisesti arvioida, ettei kahden tuomarin kokoonpanon ulkopuolelle tarvitsisi kategorisesti rajata mitään rikosnimikkeitä.

Lautamiesjärjestelmän korvaamiseksi Tuomariliitto kannattaa seuraavaa porrastettua mallia tuomioistuimen kokoonpanoista:

- Yhden tuomarin kokoonpano: Rikokset, joiden enimmäisrangaistus on enintään kuusi vuotta vankeutta. Mikäli konkreettisesti tuomittava rangaistus ylittää neljä vuotta, kokoonpanoa vahvistetaan toisella tuomarilla.
- Kahden tuomarin kokoonpano (molemmat lainoppineita): Rikokset, joiden enimmäisrangaistus on yli kuusi vuotta mutta enintään 10 vuotta vankeutta.
- Kolmen tuomarin kokoonpano: Rikokset, joiden enimmäisrangaistus ylittää 10 vuotta vankeutta.

Tuomariliitto katsoo, että käräjänotaari ei voi toimia jäsenenä kahden tuomarin kokoonpanossa, kun kyseessä on rikos, jonka enimmäisrangaistus ylittää neljä vuotta.

Tarve yhden tuomarin kokoonpanoa vahvemmalle kokoonpanolle ei kuitenkaan tosiasiasa määräydy käsiteltävänä olevien rikosten rangaistusasteikkojen mukaisesti, vaan kaikki oikeudellisesti tai näytöltään vaikeat tai erityisen laajat asiat tulisi käsitellä pääsääntöisesti kolmen tuomarin kokoonpanolla riippumatta siitä, kuinka ankara rangaistus käsiteltävänä olevasta rikoksesta voidaan tuomita. Alioikeusvaiheeseen panostaminen muutenkin kuin juhlapuheissa on tarpeen erityisesti jatkossa, kun hovioikeus ottaa vastaan todistelun alioikeudessa nauhoitetuilta videotallenteilta.

2. Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentaminen

Tosiasiallisesti yhden tuomarin kokoonpanossa voidaan nykyisinkin käsitellä esimerkiksi törkeä veropetos, ja jos kyseessä on useita tekoja, yhteinen enimmäisrangaistus nousee jopa seitsemään vuoteen (RL 7:2.1). Tästä näkökulmasta yhden tuomarin toimivallan rajaaminen konkreettisesti tilanteisiin, joissa tuomittava vankeus ei ylitä neljää vuotta olisi tiukennus yhden tuomarin toimivaltaan. Tällöin vakavimmissa rikoksissa käytettäisiin automaattisesti vähintään kahta tuomaria, ja samalla yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa siis rajattaisiin nykyisestä.

Joka tapauksessa yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa käräjäoikeudessa tulee laajentaa kattamaan rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on enintään viisi vuotta vankeutta sekä ryöstö. Samoin oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kahden tuomarin kokoonpanoa tulisi käyttää nykyistä enemmän.

Tuomariliiton näkemyksen mukaan toisin kuin arviomuistiossa on esitetty yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa voitaisiin siis laajentaa rikoksiin, joissa enimmäisrangaistus on kuusi vuotta,

mutta tällaisessa kokoonpanossa voitaisiin konkreettisesti tuomita vankeutta enintään neljä vuotta, mikä vastaisi nykyistä yhden tuomarin toimivaltaa.

Esimerkiksi Rikosprosessin sujuvoittamista koskevassa arvomuistiossa s. 139-140 (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:18) todetaan, että mikäli yhden tuomarin päätösvaltaa päädyttäisiin laajentamaan, voisikin vastaajan oikeusturvan kannalta olla merkityksellistä säätää konkreettisesta rajoituksesta toimivallan käytölle.

Joka tapauksessa tuomioistuimen kokoonpanon määrittelyssä tulee huolehtia siitä, että rikokset, joiden säädetty enimmäisrangaistus on enintään viisi vuotta vankeutta, voidaan kaikissa tilanteissa käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Tähän ryhmään kuuluu useita rikostyyppejä, joita voidaan pitää luonteeltaan oikeudellisesti selvinä tai muutoin rutiininomaisina kuten esimerkiksi:

- Naisen sukuelinten silpomisen valmistelu (RL 21:6 c)
- Törkeä datavahingonteko (RL 35:3 b)
- Törkeä maksuvälinepetos (RL 39:9)
- Törkeä maksuvälinerikos (RL 37:13)
- Törkeä tietoliikenteen häirintä (RL 38:6)
- Törkeä tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7 b)
- Törkeä pakoterikos (RL 46:3 b)

Yhteistä näille rikoksille on se, että ne ovat oikeudellisesti selkeitä ja ne voidaan käsitellä ilman, että useamman tuomarin kokoonpano tuo lisäarvoa oikeusturvan tai ratkaisun laadun kannalta.

Lisäksi erityisesti ryöstön perusmuoto (RL 31:1) on rikos, joka tulisi voida käsitellä yhden tuomarin toimesta. Vaikka teosta on säädetty rangaistukseksi vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi, tuomittiin syyksi luetuista teoista vuonna 2022 keskimäärin 8–13 kuukautta vankeutta. Kyseessä oli 586 tapausta (Kuusisto Mäkelä, Frida Emilia (toim.): Seuraamusjärjestelmä 2022. Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2023., s. 133.) Tyypillisesti nämä teot ovat tapahtuneet kadulla päihtyneiden henkilöiden välillä ja kohdistuneet vähäiseen omaisuuteen. Tällaisissa tilanteissa ei ole perusteltua pitää oikeusturvan kannalta välttämättömänä raskasta kokoonpanoa.

3. Perustelut lautamiesjärjestelmän lakkauttamiselle

Tuomariliitto katsoo edellä kohdassa 1 esitetyn lisäksi, että lautamiesjärjestelmän ylläpito on käynyt tarkoituksettomaksi seuraavista syistä:

- Lautamiehet eivät täytä tuomioistuinlain 10 luvun 1 §:n mukaista kelpoisuusvaatimusta.
- Lautamiehiä käytetään enää lähinnä seksuaali- ja väkivaltarikoksissa, joissa oikeudenkäyntien oikeudellinen ja todistusharkintaan liittyvä vaativuus on erittäin korkea.

- Lautamiesjärjestelmä ei enää täytä sille asetettuja vaatimuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin avoimuuden, luottamuksen tai valvonnan näkökulmasta.
- Järjestelmä perustuu historialliseen traditioon, eikä sillä ole nyky-yhteiskunnassa enää käytännöllistä tarvetta.

4. Lautamiehet maa-oikeudessa.

Jos lautamiesjärjestelmästä luovuttaisiin rikosasioissa, Tuomariliitto katsoo, että olisi syytä arvioida lautamiehistä luopumista myös maa-oikeuksissa. Lautamiesten valintatapa ei täytä tuomioistuimen riippumattomuudelle asetettuja vaatimuksia.

5. Voimaantulon ajoitus

Tuomariliitto katsoo, ettei mahdollisen uudistuksen voimaantuloa ole tarpeen sitoa lautamiesten toimikausiin. Säännösmuutokset voidaan toteuttaa itsenäisesti ja viivytyksettä.

Yhteenveto

Tuomariliitto puoltaa lautamiesjärjestelmän lakkauttamista ja esittää sen tilalle selkeää, porrastettua ammattituomarimallia. Tämä takaa oikeudenkäyntien laadun, yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan toteutumisen muuttuneessa oikeuskulttuurissa ja yhä vaativammassa prosessiympäristössä.

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa. Lausunnon kirjoittamiseen ovat osallistuneet kärjäjätuomari Petteri Plosila ja Johanna Helminen.

Tuomariliiton hallitus on käsitellyt lausunnon.

Helsingissä 28.5.2025

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry

Johanna Helminen

varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa.

Tuomarikunnanyhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.